

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

Β' ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΟΙ ΣΕΡΡΕΣ

ΚΑΙ Η
ΠΕΡΙΟΧΗ
ΤΟΥΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ
ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ
ΜΕΧΡΙ ΤΗ
ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Β' ΤΟΜΟΣ

ΣΕΡΡΕΣ 2013

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Φ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ - ΖΑΦΕΙΡΟΥΛΑ ΚΑΓΚΑΛΙΔΟΥ

Η ΜΑΡΙΑ ΑΜΑΡΙΩΤΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟ ΣΕΡΡΩΝ

Εισαγωγικά

Ύστερα από τη ρωσική επανάσταση (1917) και το άδοξο τέλος της μικρασιατικής εκστρατείας (1922) η εσωτερική κατάσταση στην Ελλάδα οξύνεται με ραγδαίους ρυθμούς σε όλα τα επίπεδα. Στην έντονη σύγκρουση μεταξύ συντηρητικών και φιλελευθέρων έρχεται να προστεθεί και η σύγκρουση με τη νεόκοπη Αριστερά. Η πολιτική αστάθεια, η πολιτική πόλωση, οι κοινωνικές τριβές που προσλάμβαναν ορισμένες φορές διαστάσεις ανοικτής ταξικής αντιπαράθεσης και οι μαζικές κινητοποιήσεις των εργαζομένων είναι μερικά από τα γεγονότα που χαρακτηρίζουν τη δεκαετία του '20. Από μια άποψη όλα έδειχναν -κατά Μάρξ- ότι σήμανε και στην Ελλάδα η στιγμή της εμφάνισης της εργατικής τάξης στο προσκήνιο της Ιστορίας.

Οι πολιτικο-ιδεολογικές και κοινωνικές εντάσεις αντανakλώνται διαυγώς και στα εκπαιδευτικά δρώμενα και γενικότερα στην πνευματική ζωή της χώρας. Οι αντιπαραθέσεις και στο πεδίο αυτό πυκνώνουν. Το 1921, ύστερα από την Έκθεση της Επιτροπείας συντελείται η πρώτη αντιμεταρρυθμιστική πράξη με την κατάργηση της δημοτικής και των δημοτικιστικών αναγνωστικών της περιόδου 1917-20 και την επαναφορά της καθαρεύουσας. Το 1925 θα σημειωθούν τα Μαρασλειακά, με πέτρα του σκανδάλου τη διδασκαλία της ιστορίας με τη μέθοδο του ιστορικού υλισμού. Την ίδια χρονιά, ύστερα από το πραξικόπημα του στρατηγού Θ. Πάγκαλου θα ακυρωθεί το μεταρρυθμιστικό γλωσσοεκπαιδευτικό έργο της περιόδου 1923-25 και θα σημειωθεί και πάλι η παλινδρόμηση προς παραδοσιακότερα σχήματα. Το 1927 η πολιτική πόλωση θα επηρεάσει πολλούς συλλογικούς χώρους: θα διασπαστεί ο Εκπαιδευτικός Όμιλος, η Φοιτητική Συντροφιά, η Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδος. Το 1928 θα λάβει χώρα το “επεισόδιο” Παναΐτ Ιστράτη, ενώ τον Απρίλιο του 1928 θα αρχίσουν τα «διδασκαλειακά» στη Θεσσαλονίκη με κύριο στόχο τον Μ. Κουντουρά και το εκεί νεωτερικό παιδαγωγικό του έργο¹.

Τα παραπάνω σκιαγραφούν μια περιρρέουσα ατμόσφαιρα φιλύποπτη σε φιλελεύθερους νεωτερισμούς, καθώς με όλο και μεγαλύτερη ευκολία και

---

1. Για όλα τα παραπάνω ζητήματα, Δημ. Φ. Χαράλαμπος, *Ο Εκπαιδευτικός Όμιλος: η ίδρυση, η δράση του για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και η διάσπασή του*, Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη 1987.

συχνότητα φιλελεύθερες ιδέες ή μεταρρυθμιστικές παρεμβάσεις συνδέονται από τους αντιπάλους με τον κομμουνισμό.

Η ίδρυση Διδασκαλείων

Τα πρώτα μονοτάξια Διδασκαλεία ιδρύθηκαν ύστερα από τους βαλκανικούς πολέμους που διπλασίασαν την εδαφική έκταση της Ελλάδας, αλλά δημιούργησαν και μεγάλες ανάγκες σε εκπαιδευτικό προσωπικό στις Νέες Χώρες². Έτσι, για να επιτευχθεί η ταχύρρυθμη παραγωγή δασκάλων και να αντιμετωπιστούν άμεσα οι ανάγκες, με το Β.Δ. 1/5-9-1913 ιδρύονται τρία μονοτάξια Διδασκαλεία αρρένων, στην Αθήνα, Θεσσαλονίκη και Ιωάννινα. Σε αυτά τα ιδρύματα μπορούσαν να εγγράφονται χωρίς εξετάσεις απόφοιτοι γυμνασίου με βαθμό απολυτηρίου τουλάχιστον «καλώς». Ενώ τα μονοτάξια Διδασκαλεία προβλέπονταν να είναι αυτοτελή ιδρύματα εκπαίδευσης δασκάλων, ο Ν. 381/19-11-1914³, ο οποίος καθιερώνει τα τριτάξια Διδασκαλεία, δίνει τη δυνατότητα να προσαρτώνται αυτά ως «τάξεις» στα τριτάξια Διδασκαλεία και να δέχονται -εκτός από αποφοίτους γυμνασίων και ισοτίμων Ιερατικών Σχολών- και εν ενεργεία δασκάλους αποφοίτους γυμνασίων. Ύστερα από τη μικρασιατική καταστροφή και την εισροή μεγάλου αριθμού προσφύγων δημιουργήθηκαν και πάλι πιεστικές ανάγκες σε εκπαιδευτικό προσωπικό. Για την αντιμετώπιση της νέας κατάστασης αναγνωρίστηκαν ως δάσκαλοι και όσοι είχαν πρότερη εκπαιδευτική υπηρεσία σε σχολεία της Μικράς Ασίας. Η πιστοποίηση της υπηρεσίας τους μπορούσε να γίνει από την Αρμοστεία της Σμύρνης, τις οικείες κοινότητες ή απλώς με ένορκη βεβαίωση των ιδίων (παρουσία δύο μαρτύρων, είναι οι γνωστοί ως δάσκαλοι των δύο μαρτύρων). Όπως ήταν όμως αναμενόμενο με αυτά τα κριτήρια παρεισέφρησαν στη διδασκαλική τάξη και άτομα των οποίων η σχέση με την εκπαίδευση ήταν πολύ αμφίβολη.

2. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι δεκάδες δάσκαλοι έρχονται ακόμη και από την Κύπρο για να υπηρετήσουν στις Νέες Χώρες. Σχετικές πληροφορίες, Κ. Κοκκινόφτα, «Κύπριοι δάσκαλοι στα χωριά της Βορείου Ελλάδος στις αρχές της δεκαετίας του 1920», στην: *Επιστημονική Επετηρίς της Κυπριακής Εταιρείας Ιστορικών Σπουδών*, 4 (Λευκωσία 1999) 47-84.

3. Ο νόμος αυτός προσδιορίζει ως ανώτατο αριθμό Διδασκαλείων, ιδιωτικών και δημοσίων, τα 14 (7 αρρένων και 7 θηλέων). Προφανώς εκ παραδρομής ο Χρ. Λέφας αναφέρει ότι «δυνάμει του Ν. δ/τος της 26 Αυγούστου 1914 και του κυρώσαντος αυτό υπ' αριθμ. 381 νόμου, δι' ων ωρίσθη εις 20 κατ' ανώτατον όριον ο αριθμός των διδασκαλείων του Κράτους αμφοτέρων των φύλων, ιδρύθησαν εκ παραλλήλου προς τα υπό της Φιλεκπ. Εταιρείας συντηρούμενα και δύο διδασκαλεία δημόσια θηλέων, το έν εν Θεσσαλονίκη και το έτερον εν Σέρραις. Τα δημόσια ταύτα διδασκαλεία ελειτούργησαν μέχρι του 1931, οπότε το μεν εν Θεσσαλονίκη κατηργήθη, το δ' εν Σέρραις μετετράπη εις μικτόν», Χρ. Λέφας, *Ιστορία της Εκπαίδευσως*, ΟΕΣΒ, Εν Αθήναις 1942, σ. 263. Ανακριβείς φαίνεται να είναι και ορισμένες αναφορές μελετητών της ιστορίας της πόλης των Σερρών σε ό,τι αφορά στην έναρξη της λειτουργίας, το χαρακτήρα και στα πρόσωπα και τα πράγματα των Διδασκαλείων της.

Προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι νέες πραγματικότητες και να στελεχωθεί η δημοτική εκπαίδευση με καλύτερα εκπαιδευμένο διδακτικό προσωπικό με το Β.Δ. της 6-8-1923/ΦΕΚ 217 ιδρύονται 7 μονοτάξια Διδασκαλεία, ενώ ταυτόχρονα καταργούνται οι προσαρτημένες “τάξεις” του Ν. 381/1914⁴. Ως έδρες αυτών των Διδασκαλείων ορίστηκαν αρχικά η Αθήνα, ο Πύργος, τα Χανιά, η Καστοριά, οι Σέρρες, η Μυτιλήνη και τα Ιωάννινα. Το ιδρυτικό διάταγμα έδινε τη δυνατότητα στον υπουργό Παιδείας, μετά από πρόταση του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου, να αλλάξει κάθε Μάιο την έδρα κάποιου Διδασκαλείου για την επόμενη σχολική χρονιά. Επίσης ο νόμος προέβλεπε ότι «η αυτή πόλις δεν δύναται να χρησιμεύση συνεχώς ως έδρα μονοταξίου διδασκαλείου επί πλείονα των πέντε ετών»⁵. Πάντως, με δύο νέα διατάγματα που σχετίζονται με την πόλη των Σερρών τροποποιείται ο εκπαιδευτικός της χάρτης. Σύμφωνα με το διάταγμα “Περί λειτουργίας κ.λπ. Μονοταξίων Διδασκαλείων” της 26-6-1924/ΦΕΚ 143, κατά το σχολικό έτος 1924-25 το μονοτάξιο Διδασκαλείο των Σερρών μεταφέρεται στην Αλεξανδρούπολη, ενώ με το διάταγμα “Περί ιδρύσεως Διδασκαλείων” της 14-10-1924/ΦΕΚ 259 ιδρύεται στις Σέρρες «εξατάξιον Διδασκαλείον Θηλέων»⁶.

Παράλληλα, από το 1914, εκδηλώνονται συστηματικότερες -συγκριτικά με το παρελθόν- προσπάθειες για την εκπαίδευση των νηπιαγωγών. Ήδη στα αψήφιστα νομοσχέδια του Ι. Τσιριμώκου (1913) παρεχόταν η δυνατότητα σε υπάρχοντα Διδασκαλεία Θηλέων να προσφέρουν σειρά ετήσιων νηπιαγωγικών μαθημάτων σε ήδη απόφοιτες Διδασκαλείου, ώστε να μπορούν να υπηρετήσουν και σε νηπιαγωγεία. Με το ΒΔ της 26-8-1914, άρθρο 9, δίνεται η δυνατότητα στο υπουργείο, ύστερα από γνωμοδότηση του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου «να προσαρτά εις τα διδασκαλεία των θηλέων και διδασκαλείον νηπιαγωγών αποτελούμενον εκ δύο τάξεων ενιαυσίων [...]»⁷. Έτσι με το ΒΔ της 10-10-1914/ΦΕΚ 288 αναγνωρίζεται ως ισότιμο με τα κρατικά το Διδασκαλείο Νηπιαγωγών εν Αθήναις (Καλλιθέα) της Ενώσεως των Ελληνίδων και προσαρτάται Διδασκαλείο Νηπιαγωγών στο

4. Για τα μονοτάξια Διδασκαλεία, Χρ. Αντωνίου, *Η Εκπαίδευση των Ελλήνων Δασκάλων (1828-2000)*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2002, σσ. 59-68.

5. Σ. Μπουζάκη-Χρ. Τζήκα, *Η κατάρτιση των Δασκάλων-Διδασκαλισσών και των Νηπιαγωγών στην Ελλάδα*, τόμ. Α', Gutenberg, Αθήνα 2002, σσ. 546-551, όπου βρίσκεται αναδημοσιευμένο το διάταγμα “Περί ιδρύσεως μονοταξίων Διδασκαλείων”. Τα μονοτάξια καταργούνται με το νόμο 4358/9-7-1929.

6. Τα δύο διατάγματα αναδημοσιεύονται στο, Σ. Μπουζάκη-Χρ. Τζήκα, *Η κατάρτιση, ό.π.*, σσ. 567 και 586 αντίστοιχα. Ας σημειωθεί επίσης ότι από το σχολικό έτος 1931-32 το Διδασκαλείο Θηλέων μετατρέπεται σε μικτό σύμφωνα με το διάταγμα της 3-8-1931/ΦΕΚ 253 «Περί μετατροπής Διδασκαλείων εις μικτά τοιαύτα». Αναδημοσιεύεται στο ίδιο, σ. 674.

7. Σ. Μπουζάκη-Χρ. Τζήκα... *ό.π.*, σ. 430. Ο νομοθέτης αφήνει ανοικτό το ενδεχόμενο να λειτουργήσουν και ως αυτοτελή τα Διδασκαλεία Νηπιαγωγών «καθ' α διάταγμα θέλει κανονίσει».

Διδασκαλείο Θεσσαλονίκης⁸. Στη συνέχεια με το ΒΔ της 22-11-1914/ΦΕΚ 342 «ιδρύεται εν Ιωαννίνους διδασκαλείον νηπιαγωγών», ενώ με το Βασιλικό Διάταγμα της 12-9-1919/ΦΕΚ 200⁹ ιδρύονται ταυτόχρονα Διδασκαλεία Νηπιαγωγών στην πόλη των Σερρών και στην Καστοριά¹⁰.

Οι Σέρρες, λοιπόν, στις αρχές της δεκαετίας του '20 γίνεται η πόλη-υποδοχέας του Διδασκαλείου Νηπιαγωγών (1919 και εφεξής), του μονοτάξιου Διδασκαλείου (1923-34) και από το 1924-25 έδρα του εξαταξίου Διδασκαλείου Θηλέων. Θα ήταν πράγματι ενδιαφέρον να διερευνηθούν τα πρόσωπα που στελεχώνουν τα δύο Διδασκαλεία (Νηπιαγωγών και Δασκάλων), οι ιδέες τους και οι μεταξύ τους σχέσεις. Όμως υπάρχει αδυναμία για κάτι τέτοιο, καθώς το επίπεδο της σημερινής έρευνας δεν προσφέρει επαρκή στοιχεία για μια τέτοια φιλόδοξη διερεύνηση. Εξαιρετικά λίγα είναι και τα στοιχεία που έχουν σχέση με την παρουσία της Αμαριώτου στην πόλη των Σερρών και με αυτό το δεδομένο η παρούσα εισήγηση είναι πολύ πιθανόν να εγείρει περισσότερα ερωτήματα από αυτά στα οποία ενδεχομένως μπορεί να απαντήσει.

Η Αμαριώτου στην πόλη των Σερρών και στο Διδασκαλείο Νηπιαγωγών

Η Μαρία Αμαριώτου (1897-1997) γεννήθηκε στο Καστέλλι Φουρνής Μεραμπέλλου Λασιθίου, στην Κρήτη. Φοίτησε στο Ανώτερο Παρθεναγωγείο Ηρακλείου και στη συνέχεια στο Διδασκαλείο Ηρακλείου, από το οποίο αποφοίτησε τον Ιούλιο του 1914. Εργάστηκε ως δασκάλα από 5-3-1915 έως 30-6-1917 και από 12-3-1918 έως 1-9-1922, οπότε και έφυγε στη Γερμανία. Παρακολούθησε μαθήματα Παιδαγωγικής στο πανεπιστήμιο της Ιένας (2 εξάμηνα 1922-23) και στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου (6 εξάμηνα). Το 1926 αναγορεύθηκε διδάκτωρ με άριστα και με θέμα διατριβής «Οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες στο μάθημα της γραφής»¹¹. Κατά την παραμονή της στη Γερμανία επηρεάζεται από το κίνημα της Νέας Αγωγής και ερχόμενη στην Ελλάδα προσπαθεί να διαδώσει τη θεωρία και την πράξη του κινήματος. Αυτονόητα, λοιπόν, η Αμαριώτου ήταν οπαδός του δημοτικισμού -και μάλιστα από τις «προωθημένες» περιπτώσεις-, αν λάβουμε υπόψη μας το γεγονός ότι εκδίδει το 1935 σε επεξεργασμένη μορφή τη διατριβή της σε μονοτονικό σύστημα με τίτλο «Το γράψιμο και η Αγωγή»¹². Μπορούμε επίσης

8. Το τελευταίο καθίσταται αυτοτελές σύμφωνα με το ΒΔ της 29-1-1915/ΦΕΚ 43, ενώ με το ΒΔ της 15-10-1918/ΦΕΚ 221 καταργείται και ιδρύεται αντίστοιχο στην πόλη της Έδεσσας.

9. Σ. Μπουζάκη-Χρ. Τζήκα... *ό.π.*, σ. 517.

10. Γενικότερα για την εξέλιξη της εκπαίδευσης των νηπιαγωγών στην Ελλάδα, Χ. Χαρίτου, *Το Ελληνικό Νηπιαγωγείο και οι Ρίζες του. Συμβολή στην Ιστορία της Προσχολικής Αγωγής*, Gutenberg, Αθήνα 1996, σσ. 251-278.

11. Καθηγητές της μεταξύ άλλων ήταν οι Kerschensteiner, Drexler, Fisser, Heisenberg (πατέρας του Νομπελίστα Φυσικού), κ.ά.

12. Ορισμένα βιογραφικά στοιχεία για την Αμαριώτου υπάρχουν στην ιστοσελίδα: <http://www.edc.uoc.gr/didkritis>. Πλήρες βιογραφικό της σημείωμα καθώς και αρχαικό υλι-

να υποθέσουμε εύλογα ότι κινήθηκε πολιτικά-ιδεολογικά στις τάξεις του βενιζελισμού, αφού μετά από το σχηματισμό της τελευταίας κυβέρνησης Βενιζέλου, διορίζεται από τον ίδιο το Βενιζέλο μέλος του Ανωτάτου Γνωμοδοτικού Συμβουλίου. Ήταν η πρώτη γυναίκα στην ιστορία του νεοελληνικού κράτους που κατέλαβε ανώτατη κρατική θέση, γεγονός που σχολιάστηκε στον τύπο της εποχής και θετικά και αρνητικά. Τη θέση αυτή την απώλεσε στις 24-3-1933 και αφού βέβαια προηγήθηκε η πτώση της κυβέρνησης Βενιζέλου. Έκτοτε η Αμαριώτου δεν υπηρέτησε ξανά σε θέση του δημοσίου.

Παράλληλα, η Αμαριώτου έχει μια πολύπλευρη κοινωνική δράση. Πέρα από την ενασχόλησή της με τα εκπαιδευτικά πράγματα και τις δημοτικιστικές της ιδέες, δραστηριοποιείται στο γυναικείο ζήτημα. Ενδεικτικά, τον Απρίλιο του 1929 μιλά σε συγκέντρωση στην Αθήνα που διοργάνωσε ο Σύνδεσμος «Για τα Δικαιώματα της Γυναίκας»¹³ σε συνεργασία με το Εθνικό Συμβούλιο Ελληνίδων και άλλων οργανώσεων για τη «δημοτική ψήφο της γυναικός»¹⁴.

Μπορούμε βάσιμα να υποθέσουμε ότι η κίνηση που σημειώνεται στις Σέρρες, την άνοιξη του 1928, δεν είναι άσχετη με την παρουσία της στο Διδασκαλείο Νηπιαγωγών Σερρών: «η φεμινιστική κίνηση στην πόλη μας, γράφει η Ιουλία Αργυριάδου, χρονολογείται από την άνοιξη του 1928, οπότε τη ενεργεία της δίδοις Παπούλη υπεβλήθησαν εκ μέρους των λειτουργών της μέσης εκπαίδευσης και του συλλόγου των Δεσποινίδων, δύο ψηφίσματα στην τότε Κυβέρνηση και στην Βουλή και εξητείτο να χορηγηθεί στις γυναίκας το δικαίωμα της ψήφου»¹⁵. Ας σημειωθεί ότι η Παπούλη ήταν καθηγήτρια στο Διδασκαλείο Νηπιαγωγών και ανέλαβε τη διεύθυνσή του μετά από την «εξαφάνιση», όπως θα αναφερθεί παρακάτω της Αμαριώτου, τον Απρίλιο του 1928¹⁶.

Σε ό,τι αφορά ειδικότερα στην παρουσία της Αμαριώτου στην πόλη των Σερρών εντοπίζεται χρονικά από 23-3-1927 έως 28-4-1928¹⁷ και υπη-

---

κό που αφορά τη θητεία της στις Σέρρες, μας διέθεσε ο κ. Μανώλης Αμαριώτης, τον οποίο θερμά ευχαριστούμε και από τη θέση αυτή. Όπως σχολιάζει χαρακτηριστικά ο Μ. Κουντουράς, «Η άλλη άποψη του τονισμού του Γιαννίδη, που θέλει δηλαδή την τονιζόμενη λήγουσα χωρίς τονικό σημάδι και που τελευταία βρήκε οπαδό και τη δα Αμαριώτου στο λαμπρό βιβλίο της «το Γράψιμο και η Αγωγή...», Μ. Κ(ουντουρά), «Γλωσσικά», στο: περ. *Παιδεία*, τόμ. Α', φυλλάδιο 2, Φλεβάρης 1936, σ. 70.

13. Πρόεδρος του Συνδέσμου ήταν η Αύρα Θεοδοροπούλου.

14. Περ. *Εβδομάς*, τόμ. Β', τεύχ. 79, 1929, σ. 539. Οι άλλες ομιλήτριες ήταν η Γιαννιού, η Στουδίτου (-Ρουσοπούλου) και η Σβώλου.

15. Β. Τζανακάρη, «Το γυναικείο κίνημα στα Σέρρες, στα χρόνια του Μεσοπολέμου», στο περ. *Γιατί*, τεύχ. 389 (Μάρτιος 2006) 29.

16. Στις γυμναστικές επιδείξεις του Διδασκαλείου Νηπιαγωγών στα τέλη Μαΐου του 1928 εμφανίζεται η Παπούλη ως διευθύντρια. Σχετικά, «Αι Γυμναστικά επιδείξεις του Διδασκαλείου Νηπιαγωγών», στην: εφημ. *Μακεδονία* 30-5-1928.

17. Ήδη η Μ. Αμαριώτου απουσιάζει από τις γυμναστικές επιδείξεις του Διδασκαλεί-

ρετεί αρχικά ως καθηγήτρια και κατόπιν ως διευθύντρια στο Διδασκαλείο Νηπιαγωγών. Είναι πολύ πιθανόν να “διαμεσολάβησε” για την τοποθέτησή της στο Διδασκαλείο των Σερρών ο Μ. Κουντουράς, ο οποίος διορίζεται εκεί ως διευθυντής, αλλά η παρουσία του ήταν πολύ σύντομη, γιατί προσβλήθηκε από τύφο και βρισκόταν σε αναρρωτική άδεια μέχρι τον Απρίλιο του 1927, οπότε τοποθετήθηκε διευθυντής στο Διδασκαλείο Θηλέων Θεσσαλονίκης. Η Αμαριώτου συνδεόταν με το Μ. Κουντουρά με μακροχρόνια φιλική σχέση, αφού τους ενώνουν οι κοινές σπουδές τους στη Γερμανία, αλλά και οι ταυτόσημες πολιτικο-ιδεολογικές τους αντιλήψεις (δημοτικισμός-βενιζελισμός). Άλλωστε και οι δύο θα διοριστούν μέλη του Εκπαιδευτικού Γνωμοδοτικού Συμβουλίου και η Αμαριώτου συχνά τάσσεται με τη γνώμη του Κουντουρά, όταν αυτός μειοψηφεί¹⁸.

Οι συνθήκες του Διδασκαλείου Νηπιαγωγών, στο οποίο υπηρετεί η Αμαριώτου είναι μάλλον άθλιες, σύμφωνα με την περιγραφή του Ν. Φαρδής: «Εντός της πόλεως των Σερρών λειτουργεί και διδασκαλείον Νηπιαγωγών. Το διδασκαλείον τούτο στερείται παντελώς οικήματος, έχει δε στεγασθεί εις μίαν καπναποθήκην παρά την καείσαν ζώνην, ήτις μετεβλήθη αυτομάτως εις σχολικόν κτίριον και εις την οποίαν έχει εγκατασταθεί και έν εξατάξιον Δημοτικόν Σχολείον [...]. Το διδασκαλείον Νηπιαγωγών έχει παντελώς εγκαταλειφθεί υπό του επισήμου Κράτους. [...] Παρίσταται όθεν απόλυτος και εξαιρετική ανάγκη όπως η Γενική Διοίκηση λάβη τα μέτρα εκείνα τα οποία θα εξασφαλίσουν την λειτουργίαν του σχολείου τούτου κατά το προσεχές σχολικόν έτος. Διότι φρονούμεν ότι το Διδασκαλείον τούτο άνευ επαρκούς προσωπικού, άνευ διδασκηρίου καταλλήλου, έστω και ολίγον ακαταλλήλου, άνευ επίπλων και οργάνων σχολικών, είναι αδύνατον να εκτελέση τον προορισμόν του»¹⁹.

Το σημαντικότερο ίσως παιδαγωγικό στοιχείο, το οποίο πρέπει να συνδεθεί με την παρουσία της Αμαριώτου στο Διδασκαλείο Νηπιαγωγών, ήταν το γεγονός της λειτουργίας μαθητικής κοινότητας. «Εις το διδασκαλείον των νηπιαγωγών αι μαθήτριάι έχουν οργανωθεί σε ομάδες ερυθρού Σταυρού, ως δε αντελήφθημεν πολύ συντόμως θα αποβούν άρισται νοσοκόμοι. Προς τούτο διδάσκονται μαθήματα παιδαγωγικής και νοσηλευτικής. Επίσης, αι αυτάι μαθήτριάι είναι οργανωμένα εις μαθητικάς κοινότητας, εις τας οποί-

---

ου Νηπιαγωγών που πραγματοποιούνται στα τέλη Μαΐου του 1928. Απούσα είναι και στα μέσα Ιουνίου κατά τις αντίστοιχες γυμναστικές επιδείξεις του Διδασκαλείου Θηλέων. «Αι Γυμναστικάι επιδείξεις» ό.π. Γυμναστικές επιδείξεις του Διδασκαλείου Θηλέων Σερρών, στην: εφημ. Μακεδονία, 17-6-1928.

18. Μ. Κουντουρά, *Κλείστε τα Σχολεία* (Εκπαιδευτικά Άπαντα. Επιμ. Α. Δημαράς), τόμ. Β΄, Γνώση, Αθήνα 1985, σ. 512.

19. Ν. Φαρδής, «Τα διδασκαλεία θηλέων και νηπιαγωγών», στην: εφ. Μακεδονία, 1-7-1928.

ας αναπτύσσεται η αυτενέργειά των και εν μέρει η αυτοδιοίκησής των»²⁰. Οι μαθητικές κοινότητες αποτελούσαν ένα σημαντικό στοιχείο της θεωρίας της Νέας Αγωγής και το οποίο προώθησε ιδιαίτερα ο Georg Kerschensteiner, δάσκαλος της Αμαριώτου και του Κουντουρά. Είναι ίσως ενδεικτικό το γεγονός ότι ο Αλ. Δελμούζος, επηρεασμένος όπως ο ίδιος ρητά αναφέρει από τον Georg Kerschensteiner, κατά την περίοδο 1923-25 που διευθύνει το Μαράσλειο Διδασκαλείο, εισάγει το θεσμό των μαθητικών κοινοτήτων.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό στοιχείο του κινήματος της Νέας Αγωγής –η στροφή προς το φυσικό κόσμο, η φυσιολατρεία- το οποίο φαίνεται να ενέπνευσε προς τις μαθήτριάς της²¹ κατά τη σύντομη παραμονή της στην πόλη των Σερρών προκύπτει από αδημοσίευτη επιστολή των μαθητριάς της, ύστερα από την αιφνίδια αποχώρησή της από το Διδασκαλείο. Όμως, μέσα από την ίδια επιστολή, τεκμαίρεται και μια άλλη παιδαγωγική σχέση μεταξύ δασκάλας και μαθητριάς. Σχέση η οποία επίσης παραπέμπει ευθέως στο κίνημα της Νέας Αγωγής. Γράφουν σε δημοτικιστικό λόγο και με πολλή ενάργεια οι μαθήτρίες:

«Σέρραι τη 9^η Μαΐου 1928

Αξιαγάπητη και γλυκειά μας Διευθύντρια

Γιατί τόσον γρήγορα μας αφίσατε καλή μας Διευθύντρια; Γιατί με το αιφνίδιον αυτό ταξίδι σας μας εκάνατε τόσον να λυπηθούμε; Ω! μας είναι αδύνατον να σας ξεχάσωμε και είναι αδύνατον να λησμονήσωμεν εκείνη που τόσο προσπαθούσε για μας. Ω! ποτέ!!! ποτέ!!! Θα σας ενθυμούμεθα πάντα σαν να είσατε κοντά μας, σαν ν' ακούμε και πάλιν τη γλυκειά σας φωνή ν' αντηχή μεσ' τις καρδιές μας με τα διδακτικά σας λόγια. Λίγον καιρό μείνατε μαζί μας αλλά μας ανοίξατε μπορούμε να πούμε τα κλειστά μας μάτια, μας κάνατε ν' αγαπήσωμε τόσο πολύ όλα τα πράγματα, ιδίως την φύσιν με το ποιο μικρό της χορταράκι. Το κάθε τι μας θυμίζει εσάς... το κάθε τι μας κάνει να μην σας ξεχνούμε ποτέ και ούτε θα σας ξεχάσωμε όσος καιρός και αν περάση. Άλλοτε περισσότερα. Την σύστασίν σας.

Με σεβασμό και με άσβυστο πόθο να σας ξαναδούμε –το μόνο που δεν πιστεύομε- Πάντα στα όνειρα όλων μας είσθε, κάθε βράδυ.

Αι αιωνίως δικαί σας μαθήτριάι

Αντιγόνη Βάσου, Ελενίτσα Αλεξάνδρου, Ελενίτσα Γούσκα, Ελενίτσα Σταυροπούλου και Μάρθα Παπαϊωακειμίδου.

Υ.Γ. Από τη φύση μας από τον άη Γιάννη την εκδρομή που κάναμε μετά το Πάσχα-μόνον με τον κ. Δροσάκη και Δα Κραμβή αλλά εάν... χίλιες φορές καλύτερα.

20. Ν. Φαρδής, Τα διδασκαλεία... ό.π.

21. Η φυσιολατρεία της ίδιας της Αμαριώτου επιβεβαιώνεται και από τη βράβευσή της το 1928 από την Ακαδημία Αθηνών, μαζί με την αδελφή της, για την πρωτοβουλία τους να κηρύξουν εβδομάδα πρασίνου στην Αθήνα.

Υ.Γ. Έχετε πολλούς πολλούς χαιρετισμούς από την Μαρία Δουλή»²².

Τις παιδαγωγικές της ιδέες προσπάθησε να τις διαχύσει στην κοινωνία των Σερρών και μέσω του τύπου, προκαλώντας μάλιστα και σχετικό διάλογο. Αυτό προκύπτει από ένα τουλάχιστον εκτενές χειρόγραφο άρθρο από το αρχείο της, το οποίο απευθύνεται στην τοπική εφημερίδα «Πολίτης» με ημερομηνία 4-10-1927. Το άρθρο αυτό επικρίνει την υπάρχουσα εκπαιδευτική πραγματικότητα της χώρας με την εξαθλίωση του διδασκαλικού κόσμου, τα πεπαλαιωμένα αναλυτικά προγράμματα, την εφαρμογή παρωχημένων διδακτικών μεθόδων και γενικότερα τη λειτουργία ενός εκπαιδευτικού συστήματος που απονεκρώνει αντί να απελευθερώνει τις δημιουργικές δυνάμεις μαθητών και εκπαιδευτικών. Το άρθρο της Αμαριώτου προκάλεσε την απάντηση του εκπαιδευτικού Χατζηϊακώβου, ο οποίος υπερασπίστηκε τους εκπαιδευτικούς, και την ανταπάντηση της Αμαριώτου, όπως φαίνεται από ένα επίσης χειρόγραφο κείμενο που απόκειται στο αρχείο της με ημερομηνία 29-11-1927.

Η -έστω και βραχύχρονη- παρουσία μιας γυναίκας με τα χαρακτηριστικά της Αμαριώτου δεν μπορούσε βέβαια να είναι συμβατή με τον κοινωνικό περίγυρο μιας ελληνικής επαρχιακής πόλης της εποχής, όπως ήταν οι Σέρρες. Η χρήση ποδηλάτου, η “μοντέρνα” εμφάνισή της, το κάπνισμα, οι “άνετες” κοινωνικές της σχέσεις και η γενικότερη βιοθεωρία της είναι εύλογο να υποθέσουμε ότι θα ήταν δύσκολα ανεκτές, αν όχι προκλητικές. Γι’ αυτό και αποτελούσε, σύμφωνα με το Μανώλη Αμαριώτη (προφορική μαρτυρία), στόχο του τοπικού συντηρητικού τύπου και γενικότερα των συντηρητικών κοινωνικών στρωμάτων. Ταυτόχρονα βέβαια με την ανώτερη μόρφωση που διέθετε, την ευχάριστη -ως φαίνεται- προσωπικότητα, αλλά και την «αριστοτεχνικήν διεύθυνσιν του Διδασκαλείου, κατέκτησε τας συμπαθείας και την εκτίμησιν της κοινής γνώμης των Σερρών, συνεδέθη δε διά στενών φιλικών δεσμών με αριστοκρατικής οικογενείας»²³.

Η διακοπή πάντως της σχέσης της με το Διδασκαλείο και την πόλη των Σερρών υπήρξε απότομη, αφού το πρωί της 18-4-1928 «εξηφανίσθη απροόπως και εις μάτην ανεζητήθη»²⁴. Η Αμαριώτου είχε ζητήσει άδεια από τη Διεύθυνση Εκπαιδεύσεως, αλλά αυτή δεν ενεκρίθη. Έτσι, αφήνοντας μια «ασαφή» επιστολή σε μία εκ των καθηγητριών αναχώρησε με αυτόν τον «αήθη» τρόπο, δίνοντας τροφή σε εικασίες και σπερμολογίες²⁵. Εξ όσων πάντως αναφέρει ο Ν. Φαρδής ο λόγος της απρόοπτης αναχώρησης αποδί-

22. Αρχείο Μ. Αμαριώτου.

23. Ν. Φαρδής, «Πώς εξηφανίσθη μίαν ωραίαν πρῶϊαν η διευθύντρια του Διδασκαλείου Σερρών», στην: εφημ. *Μακεδονία*, 11-7-1928.

24. Ν. Φαρδής, *Πως εξηφανίσθη... ό.π.*

25. Στο αρχείο της Αμαριώτου υπάρχει, σύμφωνα με το Μανώλη Αμαριώτη, έγγραφο, με το οποίο απολύεται λόγω εγκατάλειψης της θέσης της.

δεται σε κάποιο «χρυσοκάνθαρο» της κοινωνίας των Σερρών: «έν μυστηριώδες αυτοκίνητον παρηκολούθη τας εκδρομάς του Διδασκαλείου, ουχί δε σπανίως εθεάθη σταθμεύον προ του κιγκλιδώματος του Διδασκαλείου τας νυκτερινάς ώρας. Κατ' αρχάς η εμφάνισις του αυτοκινήτου δεν έκαμεν εντύπωσιν εις το διδάσκον προσωπικόν. Βραδύτερον όμως παρατηρήθη, ότι δεν ήταν εντελώς αθώα η συχνή παρουσία του εις τα μέρη όπου ευρίσκετο η δ/νίς Αμαριώτου. Εις τον επιβάτην του αυτοκινήτου αυτού ευθύς αμέσως απεδόθη και η αιτία της εξαφανίσεως της Δ/δος Διευθυντριάς». Ο Φαρδής με τη δημοσιογραφική του ιδιότητα ζητά να επέμβει η δικαιοσύνη για να διερευνήσει το ζήτημα εις βάθος, χωρίς να σταματήσει «εμπρός εις τα χρυσοστόλιστα κατώφλια των μεγάρων των χρυσοκανθάρων»²⁶.

Επιλογικά

Ανακεφαλαιώνοντας θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι η Μ. Αμαριώτου, παρά το σύντομο πέρασμά της από το Διδασκαλείο Νηπιαγωγών των Σερρών, φαίνεται, από τα λιγοστά έστω τεκμήρια που διαθέτουμε, ότι άφησε τη σφραγίδα της σε όσους ήρθαν σε επαφή με τη διδασκαλία και τις ιδέες της και κατέβαλε την προσπάθειά της να διαδοθούν και σε αυτήν την πόλη οι ιδέες του κινήματος της Νέας Αγωγής και της έκφρασής του στην Ελλάδα, δηλ. του κινήματος του εκπαιδευτικού δημοτικισμού.

---

26. Ν. Φαρδή, Πως εξηφανίσθη... ό.π.

ABSTRACT

DIMITRIOS F. CHARALAMBOUS - ZAFIROULA KANGALIDOU

MARIA AMARIOTOU AND THE SERRES COLLEGE OF EDUCATION

Maria Amariotou was an educationist whose work made a positive contribution in a period of decisive importance for Greek education.

Born on Crete, she attended the Iraklio College of Education and received her teaching certificate in 1915. She taught in primary schools in Lasithi until 1921, when she went to Germany to study pedagogics, first at the University of Jena and then at the University of Munich, where she attended courses in pedagogics, Byzantine studies, educational psychology, and linguistics under such professors as Kerschensteiner, Drexler, Fischer, and Heisenberg. In 1926 she was awarded her doctorate by the University of Munich.

She served as vice-principal of the Serres College of Education until May 1928, with Miltos Koundouras as principal for a while. During the short time he was there, with Amariotou's help he promoted the new approach to education, the biggest difficulty he encountered being the mindset of the teachers, who were opposed to it. It was a time when Greek educationists who supported the New Education, like the pioneers abroad, had problems with their colleagues (and with others too).

Koundouras was transferred to the Women's College of Education in Thessaloniki early in 1927. Maria Amariotou remained vice-principal at Serres until May 1928, when she was dismissed for 'scandalous behaviour': smoking in front of the students, cycling in the town, and other such misdemeanours. She remained unemployed until 1930, when she was appointed, like Koundouras, to the newly established (by George Papandreou) National Advisory Council. After the fall of Eleftherios Venizelos and the abolition of the National Advisory Council, she never held a public post again. As a member of Dexameni, Amariotou met Palamas, Sikelianos, Avyeris, and Elli and Galatia Alexiou. After the War she entered journalism and became a regular contributor to the newspapers *To Vima* and *Ta Nea*. Her column 'From a woman's point of view' gave her the opportunity to comment on educational issues and to teach in her own special way. Her participation in the Women's Literary Company (1958), which stimulated the revival of children's literature in Greece, with Tatiana Stavrou as its prime mover and first president, was decisive.

ΧΟΡΗΓΟΙ:

ISBN: 978-960-86390-8-9